

27.7.2018

Saamelaiskäräjälain tarkoituksessa sanotaan, että saamelaisilla on alkuperäiskansa kulttuurinen itsehallinto saamelaisten kotiseutualueella koskien heidän kieltään ja kulttuuriaan (§). Tämä on vahvistettu myös Suomen perustuslaissa. (§ 121 4 mom.)

Kokonaisuudessaan on tarpeen vahvistaa Saamelaiskäräjien arvotasa, asemaa ja valtuutusta saamelaisten itsemääräämiselimenä, kuten kansainvälisen oikeuden mukaan määritelty yhtä vahva itsemääräämisoikeus kuten suomalaisella kantaväestöllä on. Kuitenkaan saamelaisten itsemääräämisoikeus ei toteudu normaalin enemmistödemokratian kautta, koska saamelaiset pysyvänä vähemmistönä häviävät äänestyksissä suomalaista enemmistöä vastaan sellaisissa asioissa joissa saamelaiset ja suomalaiset eivät ole yksimielisiä. Suomen historia todistaa tämän, muun muassa suomalaistamispolitiikan ja luonnonvarojen hyväksikäytön kautta, joita suomalaiset viranomaiset ovat aikojen saatossa määränneet ja toteuttaneet.

Saamelaiset alkuperäiskansana tarvitsevat erityisen edustajan ja määrääjän, joka sekä suojelee ja edistää saamelaisten yhteisiä ja yksittäisiä oikeuksia ja joka saamelaisten puolesta neuvottelee eduskunnan ja hallituksen kanssa saamelaisia koskevista asioista, kieleen, kulttuuriin, elinkeinoihin ja yhteiskuntaelämään koskien. Saamelaiskäräjät on elin, jonka tulee toteuttaa se.

Saamelaisneuvosto ehdottaa seuraavia lisäyksiä 1 §:ään, jotka on merkitty lihavoituna tekstinä:

§ 1

Lain tarkoitus

Saamelaisilla alkuperäiskansana on saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin tässä laissa ja muualla laissa säädetään. Tähän itsehallintoon kuuluvia tehtäviä varten saamelaiset valitsevat vaaleilla keskuudestaan saamelaiskäräjät.

Oikeus äänestää saamelaiskäräjien vaaleissa on vaaliluetteloon merkityillä saamelaisilla.

Saamelaiskäräjät toimii oikeusministeriön hallinnonalalla.

3 § suhteen:

Äänestysvalta Saamelaiskäräjien vaaleissa tulee olla saamelaisilla, ja on saamelaisten sisäinen asia määritellä kansaansa kuuluvat jäsenet. Äänestysoikeuden kriteerien muuttaminen sellaisiksi, että ne muistuttavat muiden Pohjoismaiden kriteerejä ja Pohjoismaista saamelaissopimusta on hyvä muutos. Uusi ehdotus ei kuitenkaan paranna tai selkeytä saamelaismääritelmää, koska siinä on kyse vain äänioikeudesta. Tämä on problemaattinen muun muassa siksi, että lain ensimmäisen momentin mukaan lain tarkoitus on vahvistaa saamelaisten itsehallintoa alkuperäiskansa.

Vuosina 2011 ja 2015 Suomen Korkein Hallinto-oikeus on hyväksynyt uudella käytännöllään (kokonaisarviointin kautta) äänestysluetteloon henkilöitä, joiden hakemukset

Saamelaiskäräjät on hylännyt. Mikäli uusi laki ei anna mahdollisuutta kumota nämä määräykset, tulee äänestysluetteloon jatkossakin henkilöitä saamelaisten tahdon vastaisesti. Myös uuden lain 3 §:n toinen kohta aiheuttaa vaikeuksia niin kauan kuin vasten saamelaisten tahtoa olevat henkilöt eivät ole poistettu äänestysluettelosta.

Siirtymäajasta:

Uuden lain 3 §:n pykälän tulee astua voimaan heti kun laki on hyväksytty, eikä vasta siirtymäajan jälkeen. Jos nykyisen lain 3 § on voimassa uuden lain hyväksymisen jälkeen, se aiheuttaa uhkan Saamelaiskäräjien legitimitetin menettämisestä ja assimilaatioista, kun ei-saamelaisilla henkilöillä on mahdollisuus päästä äänestysluetteloon. Tulevat vaalit pitää toimittaa uuden lain 3 §:n mukaisesti.

2 luku Saamelaiskäräjien tehtävät

5 §

Nykyisen saamelaiskäräjälain mukaisesti Saamelaiskäräjien toimivaltaan kuuluvat asiat, jotka koskevat saamen kieliä, kulttuuria ja alkuperäiskansatilannetta. Lakimuutosehdotuksen mukaan Saamelaiskäräjien tulee huolehtia myös saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien kehittämisestä (5§). Näin uudistetun saamelaiskäräjälain tulisi vahvistaa Saamelaiskäräjien asemaa keskeisenä elimenä, joka huolehtii ja kehittää saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksia, jotka nauttivat Suomen perustuslain suojaa. Ehdotuksessa mainitaan myös, että Saamelaiskäräjien tulee valmistella kertomus saamelaisten asioiden kehittämisestä eduskunnalle eikä valtioneuvostolle, kuten nyt. Näin ollen tavoite on nostaa ja vahvistaa Saamelaiskäräjien itsehallintoa eli autonomiaa. Saamelaiskäräjien 5§ on saanut kannatuksen UNDRIP:in 4 artiklasta, joka sanoo, että alkuperäiskansoilla on oikeus itsemääräämiseen tai -hallintoon heidän sisäisissä ja paikallisissa asioissaan. On tärkeää, että saamelaisten asema ja tilanne alkuperäiskansana nimenomaan parannetaan tässä pykälässä, mutta jälleen on Saamelaisneuvoston näkemyksen mukaan tarpeellista, että saamelaisen kulttuurin aineellinen pohja ja yhteiskuntaelämä myös vahvistetaan selkeämmin.

Saamelaisneuvosto ehdottaa saamelaiskäräjälain 5 §:ään lisättäväksi sanat ”elinkeinoihin ja yhteiskuntaelämään, jotta 5§ tulisi olemaan:

§ 5

Saamelaiskäräjien yleinen toimivalta

Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria, elinkeinoja ja yhteiskuntaelämää asemaa alkuperäiskansana koskevia asioita sekä edistää saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutumista Suomessa.

Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja, kehittää ja hallinnoida saamelaiskulttuuria sekä myöntää rahoitusta. Näissä asioissa saamelaiskäräjät käyttää päätösvaltaa siten kuin tässä laissa tai erikseen muualla laissa säädetään.

Saamelaiskäräjät vahvistaa toimintaansa varten työjärjestyksen.

3 luku Toimikausi, toimielimet ja toiminta

9 § suhteen:

Saamelaiskäräjälain muutosehdotuksessa lukee, että viranomaisilla ja muilla on velvollisuus neuvotella ja tehdä yhteistyötä Saamelaiskäräjien kanssa kauaskantoisissa ja merkittävässä toimenpiteissä saamelaisten kotiseutualueella ja muissa kauaskantoisissa ja merkittävässä toimenpiteissä, jotka kohdistuvat saamen kieleen ja kulttuuriin ja oikeuksiin alkuperäiskansana (§ 9).

Tämä pykälä on saanut kannustuksen UNDRIP 19. artiklalta, jossa yhteistyö ja vapaa ja tietoon perustuva ennakkosuostumus ovat tärkeitä alkuperäiskansaoikeuksien toteuttamisessa. Tässä yhteydessä Saamelaisneuvosto näkee, että Saamelaiskäräjien itsehallinto tulee koskea myös saamelaisten elinkeinoja, luonnonvaroja ja yhteiskuntaelämää kokonaisuudessaan. Elinkeinot, uudistuvat luonnonvarat ja elävä yhteiskuntaelämä ovat saamelaisen kulttuurin aineellinen perusta, ja ne antavat saamen kielille, kulttuurille ja identiteetille voimavaroja ja mahdollisuuksia säilymiseen ja kehittymiseen. Saamelaiskäräjälain, joka suojelee saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksia Suomessa, tulee ottaa huomioon myös saamelaisen kulttuurin aineellisen perustan, mikäli halutaan tulevaisuus saamen kansalle, kielelle ja kulttuurille.

Saamelaisten vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen vastustaminen sillä perusteella, että se heikentää Suomen valtion itsemääräämisoikeutta ja alueellista loukkaamattomuutta, ei ole hyväksyttävissä. Valtion itsemääräämisoikeudessa ja loukkaamattomuudessa on kyse valtioiden välisistä asioista ja tilanteista, mutta saamelaisten alkuperäiskansaoikeus vapaaseen ja tietoon perustuvaan ennakkosuostumukseen on ensisijaisesti kansallinen asia, eikä heikennä valtion itsemääräämisoikeutta ja alueellista loukkaamattomuutta. Sen sijaan se tunnustaa saamelaisten ihmisoikeudet ja vahvistaa Suomen valtion ihmisoikeuksien kunnioittamisen keinoja. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen vahvistaa valtion vallankäyttöä ja legitimitettiin, joka on hyväksi, eduksi ja kunnia-asia Suomen valtiolle.

YK:n ihmisoikeuskomitea (CCPR) on vahvistanut, että alkuperäiskansojen vapaaseen ja tietoon perustuvan ennakkosuostumisen periaatteen pohja on kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä sopimuksessa (ICCPR). Suomen eduskunta on ratifioinut tämän sopimuksen ja siksi on tärkeää toteuttaa saamelaiskäräjälain kautta saamelaisten vapaaseen ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen oikeutta viranomaisten ja Saamelaiskäräjien neuvotteluissa ja yhteistyössä.

Saamelaisneuvosto ehdottaa 9 §:ään lisättäväksi kohdat 6 ja 7, siten että 9 § olisi:

§ 9

Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite

Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa pyrkien saavuttamaan yhteisymmärryksen tai suostumuksen saamelaisten kotiseutualueella toteutettaville tai vaikutuksiltaan sinne ulottuville sekä muille erityisesti saamelaisten kieleen, kulttuuriin, elinkeinoin tai yhteiskuntaelämään taikka heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttaville laajakantoisille tai merkittäville toimenpiteille, jotka koskevat:

- 1) yhdyskuntasuunnittelua;
- 2) valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, vuokrausta ja luovutusta;
- 3) kaivosmineraaleja sisältävän esiintymän etsintää ja hyödyntämistä sekä valtion maa- ja vesialueilla tapahtuvaa kullanhuuhdonta;
- 4) saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllistä tai hallinnollista muutosta;
- 5) saamenkielisen ja saamen kielen kouluopetuksen sekä sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämistä;
- 6) avustuksiin, jotka koskevat saamen kieltä, kulttuuria ja elinkeinojen kehittämistä;
- 7) Saamelaiskäräjien vuosittaista budjettia; taikka
- 8) muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa alkuperäiskansana vaikuttavaa asiaa.

Käydyistä neuvotteluista on laadittava pöytäkirja.

Viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien on 1 momentissa tarkoitettuja toimenpiteitä suunnitellessaan ja toteuttaessaan pyrittävä huolehtimaan siitä, ettei saamelaisten oikeudelle harjoittaa kieltään, kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan aiheutu huomattavaa haittaa ja että saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana voidaan turvata ja edistää.

3 a luku Kirjanpito ja tilintarkastus

10 § suhteen:

Ehdotamme, että saamelaisten kotiseutualueen kartta liitetään saamelaiskäräjälain yhteyteen.

13 § suhteen:

Hallituksen varajäsenten tulee edustaa kansaa ja heidän luottamus tulee olla mitattu äänestyksen kautta, siksi Saamelaiskäräjien tulee valita hallitukseen enintään kaksi varajäsentä Saamelaiskäräjien jäsenten keskuudesta, eikä ketä äänioikeutettua tahansa.

4 luku Saamelaiskäräjien vaalit

20 § suhteen:

Vaalilautakunnan tulee voida poistaa vaaliluettelosta henkilöt, jotka on otettu väärin perustein vaaliluetteloon.

26 § suhteen:

26 §

Saamelaiskäräjälain 26 §:ssä asetetaan oikaisulautakunta, mutta se kohdistuu selkeästi kansan oikeuteen itsemääräämiseen ja oikeuteen itseidentifikaatiosta. Kun oikaisulautakunnassa on mukana ei-saamelaisia henkilöitä, rikkoo se saamelaisten itsemääräämis- ja itseidentifikaatio-oikeutta. Sama koskee myös Korkeimman hallinto-oikeuden asemaan viimeisenä valituselimenä vaaliluetteloa koskevassa asiassa. Tämä on erityisen merkityksellinen uhka, mikäli nykyisen lain 3 § on voimassa vuoden 2019 loppuun asti, sillä nykyisen lain tulkinnassa on annettu liian iso painoarvo yksilöiden subjektiivisille kriteereille, ja se rikkoo oikeutta kollektiivisen itseidentifikaatioon.

5 luku Muutoksenhaku

Rikoslain 40 luvun 11 §

Muita mahdollisia huomioita

Saamelaisneuvosto on käyttänyt tilaisuutensa lausua Suomen Saamelaiskäräjien muutosehdotuksesta, ja on kiinnittänyt huomionsa vain saamelaiskäräjälain pykäliin 1, 3, 5, 9, 10, 13, 20 ja 26. Nämä pykälät koskevat mm. saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksiin, itsehallintoon ja vapaaseen ja tietoon perustuvaan ennakkosuostumukseen.

Lakimuutoksen valmistelutoimikunta on perustanut työnsä muun muassa Suomen kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin ja YK julistukseen alkuperäiskansaoikeuksista (UNDRIP). Tämä on luonnollista, sillä Suomi on velvoitettu noudattamaan kansainvälistä oikeutta asioissa, jotka koskevat saamen kansaan ja yksittäisiin ihmisiin. Suomi on saanut moitteita YK sopimuselimiltä, kuten rotusyrjinnän vastaiselta komitealta (CERD) ja Ihmisoikeuskomitealta (CCPR, siitä kuinka valtio kohtelee saamelaisia.

YK alkuperäiskansaoikeuksien asiantuntijamekanismi, EMRIP, on kirjoittanut asiakirjan, jossa neuvoo kuinka saamelaiskäräjälaki tulee muotoilla, jotta se noudattaisi Suomen perustuslakia ja kansainvälistä kautta. Saamelaisneuvosto näkee, että saamelaiskäräjälain uudistamisessa sekä asian valmistelijoiden että eduskunnan tulisi huomioida EMRIP:n ohjeet. Tämä takaisi, että saamelaiskäräjälain päätökset noudattavat kansainvälisiä vähimmäisstandardeja ja noudattavat kansainvälisoikeudellisia päätöksiä alkuperäiskansaoikeuksista.

Saamelaisneuvosto kehottaa eduskuntaa päättämään saamelaiskäräjälain sellaisella sisällöllä, joka noudattaa YK:n alkuperäiskansajulistuksen (UNDRIP) päätöksiä. Suomen hallitus on ollut aktiivisesti mukana neuvottelemassa UNDRIP:ia, jonka YK:n pääkokous hyväksyi vuonna 2007. Hallitus on viimeisimpänä vuonna 2014 alkuperäiskansojen korkean tason kokouksessa velvoittanut Suomen valtiota toteuttamaan julistuksen päätöksiä kansallisella tasolla. Uudistettu saamelaiskäräjälaki, joka noudattaa UNDRIP:in päätöksiä ja henkeä, ja jonka valmistelussa ja päätöksenteossa Suomen hallituksen ja eduskunnan tulee ottaa huomioon saamelaisten näkemyksen, olisi mahdollisuus vahvistaa saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksia Suomessa.

Saamelaisneuvosto näkee, että Suomen saamelaiskäräjälaki voidaan sanoa siten, että se sopii Pohjoismaiseen saamelaissopimukseen ja päätöksiin, siten kun ne tulevat olemaan Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjien hyväksyttäessä sen. Saamelaisilla on oikeus, kuten muillakin kansoilla ja ihmisillä, vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin. Saamelaiskäräjälaki on selkeästi tällainen toimenpide.